

Kronikk

En akademisk miljøkatastrofe

Vedtaket i Kunnskapsdepartementets klageutvalg om plagiatsaken på BI viser fram et akademisk miljø som ikke aner hva plagiater er for noe, skriver Ole Bjørn Rekdal i denne kronikken.

Ole Bjørn Rekdal
førsteamanuensis, Høgskolen i
Bergen

Tirsdag 12. februar 2013
kl. 05:00

I 2010 ble det varslet om mulig plagiater i en doktorgradsavhandling som ble godkjent ved Handelshøgskolen BI i 2004. De tre siste årene har saken vært behandlet i en lang rekke utvalg, og konklusjonene har spriket i praktisk talt alle mulige retninger.

Saken fikk for to uker siden sitt punktum i den øverste ankeinstansen i slike saker. Kunnskapsdepartementets klageutvalg gikk enstemmig imot [Nasjonalt utvalg for granskning av redelighet i forskning](#), og konkluderte med at den anklagede ikke har opptrådt akademisk uredelig i sin doktorgradsavhandling.

En stor del av det jeg veileder, underviser og av til skriver om er knyttet opp til akademisk kildebruk generelt, og henvisningspraksis spesielt. Når jeg har fattet interesse for denne saken er det fordi dette er vurderinger og avgjørelser som er meget viktige for hvordan jeg utfører arbeidet mitt.

(Foto: Colourbox)

Glimrende eksempler på hva man ikke skal gjøre

Rekken av rapporter om denne avhandlingen inneholder en variert samling av glimrende eksempler på hva jeg formidler til studenter at de *ikke* må gjøre, og de første tankene mine etter ha lest avisomtaler (blant annet Dagens Næringsliv, 1.2.2013, s. 14) om klageutvalgets avgjørelse var preget av en god porsjon mismot.

Hva skal jeg si til mine bachelor-studenter når det som er blitt detaljert beskrevet i disse granskningsrapportene skal ha passert på doktorgradsnivå, og den høyeste ankeinstansen i slike saker enstemmig konkluderer med frifinnelse?

Etter å ha lest gjennom [vedtaket fra klageutvalget](#), og sett om igjen på rapportene fra BIs forskningsetiske utvalg, ender jeg opp med en helomvending i saken. Dette vedtaket er slett ikke det jeg først fryktet, en alvorlig trussel mot grunnleggende prinsipper for akademisk kildebruk.

Plagiat i objektiv forstand

Mye tyder på at klageutvalget har gjort et klokt og riktig valg i dette tilfellet, og at utvalget gjennom sin vurdering og beslutning har rettet oppmerksomheten bort fra svakheter i et individuelt arbeid, og mot noe langt mer alvorlig: Et akademisk miljø med en lang rekke sentrale aktører, mange av dem med professortitler, som ikke har skjønnet at anførselstegn og kildehenvisninger er viktige verktøy i formidling av forskning og kunnskap, og som åpenbart ikke har den fjerneste anelse om hva plagiater er for noe.

Klageutvalget konkluderer med at "det foreligger plagiater i objektiv forstand" (s. 9) i avhandlingen som ble gransket, men finner det sannsynlig

"at den henvisningsskikk som klageren har benyttet, og som av det sakkyndige utvalget har blitt omtalt som «konsistent» gjennom hele avhandlingen, kan forstås som et resultat av manglende bevisstgjøring og mangelfull opptrening og sosialisering inn i forskningspraksiser." (s. 12)

Det er ikke uvanlig i plagiatsaker at den anklagede påberoper seg eller tillegges manglende kjennskap til

grunnleggende regler for akademisk kildebruk, og at opplæringen om temaet hevdes å ha vært mangelfull ved den aktuelle utdanningsinstitusjonen. Begge påstander kan nok være sannheter med modifikasjoner i mange tilfeller, men når det er tvil om spørsmålet er det ansett som riktig og viktig at dette skal komme den anklagede til gode.

Et miljø uten kunnskap om kildehenvisninger

Det unike i akkurat dette tilfellet er at det går klart fram av [saksdokumentene fra BI](#) at kandidaten utvilsomt har befunnet seg i et miljø hvor det ikke bare er sannsynlig, men også fullt forståelig å kunne erverve seg grovt feilaktige oppfatninger om hva som er akseptabel bruk og plassering av anførselstegn og kildehenvisninger i et akademisk arbeid.

Den lange rekken av eksperter og utvalg som har slått fast at det foreligger "objektivt plagiat" i denne avhandlingen har tre aktører som unntak: De to interne medlemmene i BIs forskningsetiske utvalg, og BIs rektor Tom Colbjørnsen. Dette er tre personer som må kunne sies å være rimelig sentralt posisjonert i forvaltningen av akademiske standarder ved Handelshøgskolen BI.

Det forskningsetiske utvalget ved BI var såpass splittet i sine konklusjoner at de valgte å avgi separate uttalelser: Et [mindretall](#) bestående av den eksterne representanten Ragnvald Kalleberg, og et [flertall](#) bestående av to BI-ansatte. Sistnevntes konklusjoner ble støttet av deres rektor, og hans begrunnelse [kan leses her](#).

Uenighet om hva plagiat er og ikke er

Splittelsen i BIs forskningsetiske utvalg dreier seg ikke om de klassiske og vanskelige spørsmålene om dette er utført med overlegg eller av grov eller alminnelig uaktsomhet. Uenigheten dreier seg i hovedsak om hva som er plagiat, eller mer presist; hva som ikke er det.

Spriket mellom de to fraksjonene kunne knapt vært større i forhold til mandatet de skulle forvalte. Mindretallet fant at alle de 7 behandlede eksemplene var ulike former for plagiat, mens flertallet fremførte en detaljert argumentasjon over 59 sider, godt hjulpet av flere andre professorer ved BI (blant andre den mystiske "Professor A"), for at de ikke var det. I 5 av de 7 tilfellene er flertallet så sikker i sin sak at de anvender uttrykket "åpenbart ikke plagiat" i konklusjonen.

Flertallet i BIs forskningsetiske utvalg går svært langt i retning av å avskaffe nødvendigheten av anførselstegn eller andre typer sitatmerking i akademiske arbeider, og mener i fullt alvor at plasseringen av en kildehenvisning ikke er avgjørende, bare den står "i tilknytning til", for eksempel på siden foran eller midt inne i, en tekst som er skrevet av uten bruk av anførselstegn.

Uansett hva man måtte mene om denne argumentasjonen foreligger det et beundringsverdig trekk ved flertallets utredning om hvorfor de mener at ingen av de syv eksemplene er plagiat: De har i flere tilfeller direkte sammenstilt den anklagedes formuleringer med kildene de er hentet fra.

Unikt innsyn i saken

Dette skiller denne saken fra andre lignende saker, hvor det i praksis er umulig for oss på sidelinja å kunne gjøre oss opp en mening. Det er vanligvis en uoverkommelig oppgave for den gjennomsnittlige leser å skaffe fram saksdokumenter og annet materiale som kan vise akkurat hva den anklagede har gjort, eller *ikke* har gjort.

Selv om flertallet i BIs forskningsetiske utvalg bare har kommentert syv av de over hundre tilfellene som det senere har blitt varslet om i løpet av prosessen, er dette mer enn nok til at utenforstående lesere får et godt grunnlag til å vurdere hva slags plagiatbegrep som anvendes i dette miljøet ved BI. Enhver som ønsker det kan klikke på [lenken til flertallets uttalelse](#) for å gjøre seg opp sin egen mening både om eksemplene det gjelder, og ikke minst flertallets omtale av dem.

Det kan være naturlig å begynne med det første eksempelet, ("utsagn nr. 1" s. 33-36 i flertallets uttalelse), og som egner seg godt til å illustrere ulike meninger både om bruk av anførselstegn og om plassering av kildehenvisninger.

Det er her snakk om en tekst (14 linjer i avhandlingen) som i all hovedsak er identisk med litt over et avsnitt i en bok publisert i 1996. Ingen deler av denne teksten i avhandlingen har sitatmerking i form av anførselstegn eller innrykk. En kildehenvisning til boka er plassert etter de to første setningene i seksjonen som er skrevet av fra den. Flertallet i det forskningsetiske utvalget ved BI konkluderer med at teksten det her er snakk om "åpenbart ikke er plagiat" (s. 36).

Et miljøproblem

Mange lesere vil nok, i likhet med [mindretallet](#), ha sterke innvendinger mot akkurat denne konklusjonen, ikke minst mine barns lærere i grunnskolen som ofte sliter med å finne ut av hvem som har formulert hvilke av de flotte setningene de leser i hjemmeoppgavene de skal sette karakterer på.

Min mening er at de to første setningene i denne teksten er plagiat fordi det er snakk om svært stor grad av tekstlikhet uten at dette er angitt med anførselstegn, og at de 10 neste linjene i avhandlingen er plagiat fordi denne teksten i all hovedsak er en direkte avskrift som mangler *både* anførselstegn og kildehenvisning.

Spørsmålet er om denne konstellasjonen av ulike former for plagiat er gjort med overlegg, om den er et resultat av en serie med uhell, eller om kandidaten kan ha trodd at det er lov å kopiere tekst på denne måten: uten anførselstegn og uten en kildehenvisning som klart viser hva som er andre sine formuleringer.

Uansett hva man måtte mene om denne type henvisningspraksis kan man trekke den konklusjon at departementets klageutvalg ser ut til å ha gjort et riktig og rettferdig vedtak. Den anklagede forfatteren av denne doktorgradsavhandlingen har heller ikke i de 6 øvrige omtalte eksemplene gjort noe som helst utover hva denne gruppen av professorer ved BI finner uproblematisk eller akseptabelt.

Saksdokumentene i denne saken viser at dette dreier om noe langt mer alvorlig enn et individuelt tilfelle av plagiat eller dårlig henvisningsteknikk. Dette handler om en akademisk miljøkatastrofe ved Handelshøgskolen BI, og den vil ramme flere ofre om ikke noen umiddelbart rydder opp.